

DOI: 10.69085/afp20243198

ИГРАТА КАТО СРЕДСТВО ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ЕЗИКОВОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Теодора Бахчеванова

bahchevanova.t@uni-plovdiv.bg

Резюме: В статията се разглежда значението на игрите за езиковото развитие на децата в предучилищна възраст. Описани са видове комуникативни умения, както и динамиката при усвояването на тези умения от децата. Статията се фокусира върху ролята на игрите като основно и стимулиращо средство за обогатяване на речевите умения. Проведена е анкета сред учители, която цели да се проучи мнението на педагогическите специалисти относно използването на играта като средство за насърчаване на езиковото развитие. Анкетата се състои от 12 въпроса, насочени към събирането на актуална информация за мястото на игровата дейност като основно средство за стимулиране на речевата активност, като се отчита и ефективността от включването на различните видове игри в образователния процес. Въпреки че някои учители споделят, че срещат предизвикателства при използването на игри, като например ограничено време, управление на шума и трудности при намирането на подходящи игри, анализите показват, че игрите могат да бъдат ценен инструмент за учителите за развиване на езиковите умения на децата в предучилищна възраст.

Ключови думи: игра, езиково развитие, комуникативни умения, предучилищна възраст

PLAY AS A MEAN OF STIMULATING THE LANGUAGE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Teodora Bahchevanova

bahchevanova.t@uni-plovdiv.bg

***Abstract:** This article examines the importance of play for the language development of preschool children. It describes types of communicative skills as well as the dynamics of children's acquisition of these skills. The article focuses on the role of play as an essential and stimulating tool for enriching speech skills. A survey was conducted to explore the views of educational professionals on the use of play as a means of promoting language development. The questionnaire consisted of 12 questions aimed at gathering actual information about the place of play activities as main means of stimulating speech activity. It also takes into account the effectiveness of incorporating different types of play in the educational process. Although some teachers reported challenges in using games, such as limited time, managing noise and difficulties in finding appropriate games, the analyses suggest that play can be a valuable tool for teachers to develop preschool children's language skills.*

***Key words:** play, language development, communication skills, preschool*

Увод

В света на ранното детско развитие играта не е просто забавление за децата в предучилищна възраст, а и мощен инструмент, който благоприятства развитието на техните познавателни, двигателни, социално-емоционални, речеви и езикови умения.

Езиковото развитие е процес, при който са характерни динамични промени в комуникативните компетентности и умения на децата на различни нива на езиковата структура. Езиковото развитие напредва постепенно от възприемането на речта до научаването да се свързват предметите и ситуацияите с техните езикови етикети, а по-

нататък – до разбирането и създаването на изречения с нарастваща сложност, и накрая – до по-дълги дискурси и взаимодействия, опосредствани от езика (Karmiloff, Karmiloff-Smith 2001).

Според Чернева гладкото усвояване на езика зависи от следните условия: добре развити сензорни функции (слух, зрение, артикулация); правилно двигателно и интелектуално развитие и интензивно общуване с детето. В допълнение към физическите способности е важно да има комуникация с цялата среда на детето, защото езикът се учи не само чрез думи, но и чрез жест, интонация и изражение на лицето (Чернева, 2023). „Съществена се оказва и ролята на детайлите при концентрираното възприемане на информацията и превръщането ѝ в знание“ (Angelova, 2024, p. 070009-1).

Според мнението на учителите по чужд език изучаването на чужд език трябва да е насочено към учащите и средствата, които те избират за научаване на езика цел (Терлемезян, 2022). Ангелова счита, че за повишаване ефективността на образователния процес е необходимо да се търсят изменения и новаторски подходи, както и начини за стимулиране на активността на обучаващите се (Ангелова, 2018), а според Каменова учителите са тези, които трябва да направят процеса на обучение интригуващ и да ангажират учащите, за да се повиши тяхната активност (Каменова, 2020).

Без значение дали става въпрос за чуждоезиково обучение или усвояването на майчиния език, включването на игри в езиковото обучение в предучилищна възраст предоставя на педагозите възможности да развиват езиковите умения на децата по забавен и ангажиращ начин, който стимулира езиковото развитие и речевата активност на децата.

„Общуването с възрастните в ранна възраст е един от непосредствените инструменти, с които разполагаме, за да подпомогнем развитието“ (Гинина, 2023, стр. 7). Според Виготски игровата дейност осигурява за децата в предучилищна възраст естествена и интересна среда за експериментиране и развитие на комуникативните умения, което прави игрите тясно свързани с езиковото развитие на децата. Чрез играта децата могат да се упражняват да използват езика, за да преговарят, да решават проблеми и да изразяват мислите и чувствата си. Комуникативните умения на децата се променят динамично, а използването на игрите във възпитателно-

образователния процес може да улесни езиковото развитие на децата (Виготски, 1978).

В игровата дейност децата неусетно използват езика, за да описват свои собствени действия и преживявания, да планират игровите действия, да преговарят развитието на играта. Децата общуват помежду си за целите на играта и нейното развитие, а от своя страна това допринася за постепенното обогатяване на структурата на изреченията, които децата съставят, и прави игровата дейност подходящо средство за развитието на речника на децата.

Рецептивните езикови умения се характеризират със способността на децата да разбират и възприемат говоримия език. Първоначално децата започват да разпознават и да реагират на прости думи и фрази, а накрая и на сложни изречения (Karmiloff-Smith, Karmiloff, 2001; Vygotsky, 1978). Игрите могат да улеснят рецептивните езикови умения чрез:

- преминаване от използването на ограничен език към постепенно увеличаване на сложността;
- насърчаване на децата да повтарят фрази и изречения;
- предоставяне на възможности на децата да слушат и да реагират на говоримия език.

Експресивните езикови умения се изразяват в способността на децата да се изразяват чрез езика. Те започват да използват прости изречения, а накрая и сложни изречения, за да предават своите мисли и нужди (Vygotsky, 1978; Bruner, 1986). Игрите могат да улеснят уменията за изразяване на езика чрез:

- предоставяне на възможности на децата да използват езика, за да съобщават своите мисли и нужди;
- насърчаване на децата да използват описателен език, за да описват предмети, действия и събития;
- постепенно увеличаване на сложността на езика, използван в играта.

Прагматични езикови умения – това е способността на децата да използват езика в социален контекст. Те започват да разбират как да се редуват; да започват или прекратяват разговори и да използват езика за постигане на социални цели (Halliday, 1978; Vygotsky, 1978). Игрите могат да улеснят прагматичните езикови умения, тъй като:

- предоставят на децата възможности да участват в разговори с връстниците;
- насърчават ги да започват и прекратяват разговори;
- увеличават сложността на социалните взаимодействия.

Според Кръстева (2010) играта може да улесни и развитието на прагматични умения като започване и прекратяване на разговори, тъй като уменията за взаимодействие с другите също се развиват, докато децата са ангажирани в игра.

Металингвистично осъзнаване (Bialystok, 2001; Vygotsky, 1978) – това е способността на децата да разсъждават върху собствената си езикова употреба; децата започват да разбират връзките между звуците, думите и изреченията и да използват езика, за да придават смисъл. Игрите могат да улеснят металингвистичното осъзнаване, като:

- предоставят възможности на децата да разсъждават върху собствената си езикова употреба;
- насърчават децата да експериментират с езиковите структури и да придават смисъл на казаното;
- постепенно се увеличава сложността на металингвистичните задачи в играта.

Езиково развитие чрез игри (Krashen 2007; Richards & Burns, 2013):

- Игрите могат да бъдат разработени така, че да са насочени към специфични езикови умения, като например усвояване на лексика, синтаксис или прагматика;
- Игрите могат да предоставят на децата възможност да упражняват езиковите си умения по забавен и увлекателен начин;
- Игрите могат да бъдат адаптирани, за да отговорят на нуждите на деца с различни езикови нива или способности;
- Чрез включването на игри в езиковото развитие децата могат да се занимават по забавен и интерактивен начин, насочен към специфични езикови умения. Това може да им помогне да развият силна основа в езиковите умения, която ще им бъде от полза през целия живот;

- Способността на децата да разсъждават върху собствената си езикова употреба се подобрява бързо между 3 и 5 години.

Методи и методология

Целта на настоящото изследване е да ни запознае с мнението на учители относно приложението на играта като средство за стимулиране езиковото развитие на децата и видовете игри, които според анкетираните стимулират значително развитието на комуникативните умения на децата.

Задачите на изследването са:

1. Да се проведе анкетно проучване относно мнението на учителите за приложението и ролята на игрите за езиковото развитие на децата в предучилищна възраст.
2. Да се анализират резултатите и да се изведат препоръки относно вероятни начини за подкрепа на учителите при интегрирането на игри за езиково развитие.

За реализирането на първата формулирана задача беше създадена анкета за учители, включваща следните въпроси:

Въпроси № 1, 2 и 3 са свързани с предоставянето на информация относно населеното място, в което работят анкетираните, професионалният опит и възрастта на децата, с които работят към настоящия момент.

Въпрос № 4 проучва степента на съгласие на анкетираните с твърдението „Играта е основно средство за развитие на езиковите умения на децата в предучилищна възраст“. Въпрос № 5 проучва честотата на целенасочено включване на игрови дейности, насочени към езиковото развитие в ежедневната работа на учителите.

Въпроси № 6 и № 7 са насочени към мнението на анкетираните относно най-ефективните игри за насърчаване на езиковото развитие.

Въпрос № 8 е относно наблюденията на учителите върху езиковите умения, които децата прилагат в процеса на игровата дейност.

Въпроси № 9 и № 10 търсят информация за ограниченията и предизвикателствата, които възпрепятстват учителите при използването на игри за езиково развитие.

Въпроси № 10 и № 11 предоставят възможност на анкетираните да изкажат мнението си относно начините за подкрепа и помощ при интегрирането на дейности за езиково развитие, основани на игра.

Въпрос № 12 дава възможност за споделяне на идеи и опит относно ролята на играта за езиковото развитие на децата в предучилищна възраст.

Резултати

В проучването взеха участие 34 детски учители. Мнозинството от анкетираните (86,2%) са от град Пловдив. Останалите участници са от София (6,9%), Батак (3,4%), Карлово (3,4%). Висок процент от анкетираните са учители с опит по-малко от 10 години (47,1%). С повече от 10 години опит са 35,3%, а с повече от 20 години – 17,6%. По-голямата част от анкетираните към настоящия момент работят с деца на 6 – 7-годишна възраст (35,3%). С 5 – 6-годишни работят 14,7%, с деца на 4 – 5 години работят 26,5%, а с деца на 3 – 4 години – останалите 23,5%.

Всички анкетираните са съгласни (54,5%) или напълно съгласни (39,4%), че „играта е основно средство за развиване на езиковите умения на децата в предучилищна възраст“.

82,4% от учителите включват целенасочено игрови дейности за езиковото развитие през повечето време в работата си, 14,7% – винаги, а 2,9% – понякога.

Според анкетираните учители всички видове игрови дейности допринасят за езиковото развитие на децата, а най-ефективните са сюжетно-ролевите игри, следвани от театрализираните игри, познавателни/дидактични игри, сензорни игри (изследване на текстуре, звуци), художественотворческите игри (рисуване, живопис), строително-конструктивни игри и други.

При наблюдения на игровата дейност на децата по-голямата част от учителите (79,41%) са установили, че децата често прилагат умения за „разбиране на езика (разбиране на лексиката, следване на указания, разбиране на въпроси)“. Според 11,79% от респондентите това се случва понякога, а според 2,94% – рядко. Останалите 5,86% не са отговорили на този въпрос.

Прилагането на изразителен език – богат лексикален запас, правилно структуриране на изреченията, разказване на истории, задаване на въпроси, според наблюденията на 50,00% от респондентите се случва често; понякога – според 44,12%, рядко – според 2,94%, и никога 2,94%.

Уменията за общуване като взимане на решения, активно слушане, ясна реч според половината от анкетиранияте учители (50,00%) се наблюдават понякога, според 44,12% – рядко, а останалите 5,88% не са посочили отговор.

По-голямата част от анкетиранияте (73,5%) се сблъскват с ограничения или предизвикателства при използването на игри за езиково развитие.

Най-често срещаните ограничения или предизвикателства, с които се сблъскват респондентите, са ограниченото време (63,6%), управлението на шума по време на игра (27,3%), трудното намиране на подходящи игри (9,1%). Някои други причини, които учителите посочват като предизвикателства, са отпадането на образователно направление „Игрова култура“, огромният обем от документация, която трябва да се изготвя от тях, голям брой деца в групата или наличието на комуникативни нарушения в развитието на някои от децата.

Респондентите споделят, че биха се възползвали от подкрепа за подобряване процеса на обучение и за интегриране на дейности за езиково развитие, основани на игра, като:

- семинари за професионално развитие, обогатяващи професионалния опит на учителите относно използването на играта за езиково развитие;
- споделяне на най-добри практики с други учители, създаване на база от ресурси за наблюдение и документиране на езиковото развитие по време на игра;
- достъп до колекция от дейности за езиково развитие, основани на игри.

Изводи

Получените резултати дават основание да се направят следните основни изводи:

- Игрите могат да бъдат ценен инструмент за развиване на езиковите умения на децата в предучилищна възраст;
- Най-ефективни за развиване на езиковите умения са игрите, основани на сценарии – сюжетно-ролеви и театрализирани игри;
- Много учители се сблъскват с предизвикателства при използването на игрите, включително ограничено време и управление на шума;
- Учителите с по-голям опит са по-склонни да използват игри в своята педагогическа практика;
- Учителите, които работят с по-малки деца (на възраст 3 – 4 години), са по-склонни да използват игри, отколкото учителите на деца на възраст 6 – 7 години.

Заклучение и препоръки

Разбирането на езика и уменията за изразяване са от решаващо значение за общуването и социалното взаимодействие. Въз основа на резултатите от настоящото проучване става ясно, че езиковите умения на децата са важен аспект от цялостното им развитие. Потвърждава се значението на играта като ценен образователен инструмент, който създава възможности за учителите да предоставят на децата богатство от дейности, благоприятстващи развитието на езикови умения. За да подпомогнем учителите в тази насока, препоръчваме да се предоставят възможности за професионално развитие, които да се фокусират върху стратегиите за развитие на езика, като например създаване на ресурси, които да обогатяват образователната среда чрез идеи и практически насоки за интегриране на играта с цел подобряване езиковите способности на децата в предучилищна възраст.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Ангелова, Н. (2018).** За дигиталните игри в обучението по шрифт и типография. „Информационни технологии в образованието – предизвикателства и възможности“, *Сборник с научни доклади от Научно-практическа конференция Ма-*

- тематика, информатика, информационни технологии, приложение в образованието*, 10 – 12 октомври 2018 г., Пампорово, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 370 – 382, ISBN 978-619-202-437-6. (Angelova, N. (2018). *Za digitalnite igri v obuchenieto po shrift i tipografia*. „Informatsionni tehnologii v obrazovaniето – predizvikatelstva i vazmozhnosti“, Sbornik s nauchni dokladi ot Nauchno-prakticheska konferentsia Matematika, informatika, informatsionni tehnologii, prilozhenie v obrazovaniето, 10 – 12 oktomvri 2018 g., Pamporovo, Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“, 370 – 382, ISBN 978-619-202-437-6.)
2. **Виготски, Л. С. (1978).** Взаимодействие между ученето и развитието. *Readings on the development of children*, 22 – 27. (Vigotski, L. S. (1978). *Vzaimodeystvie mezhdu ucheneto i razvitiето*. *Readings on the development of children*, 22 – 27.)
  3. **Гинина, Б. (2023).** Общуване и комуникативно развитие на детето. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 140 с., ISBN 978-619-202-881-7. (Ginina, B. (2023). *Obshtuvane i komunikativno razvitie na deteto*. Plovdiv, UI „Paisii Hilendarski“, p. 140, ISBN 978-619-202-881-7.)
  4. **Каменова, Е. (2020).** Дигиталните медии в обучението по чужд език в предучилищна възраст. В: „*Педагогическото образование – традиции и съвременност*“. Велико Търново, 2020, ISSN: 2534-9317, с. 250-254. (Kamenova, E. (2020). *Digitalnite medii v obuchenieto po chuzhd ezik v preduchilishtna vazrast*. V: „Pedagogicheskoto obrazovanie – traditsii i savremennost“. Veliko Tarnovo, 2020, ISSN: 2534-9317, s. 250 – 254.)
  5. **Кръстева, В. (2010).** Езиково развитие в предучилищна възраст. В: *Научна конференция „Език и образование“*, София. (Krasteva, V. (2010). *Ezikovo razvitie v preduchilishtna vazrast*. V: *Nauchna konferentsia „Ezik i obrazovanie“*, Sofia.)
  6. **Терлемезян, Х. (2022).** Овлабяване на стратегии за учене на чужди езици: ключова компетентност на автономния учащ. В: *Годишник на Пловдивския университет*, Педагогически факултет, том I, Пловдивско университетско издателство, с. 25 – 37, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online). (Terlemezyan, H. (2022). *Ovladyavane na strategii za uchene na chuzhdi ezitsi: klyuchova kompetentnost na avtonomniа uchasht*.

- V: Godishnik na Plovdivskia universitet, Pedagogicheski fakultet, tom I, Plovdivsko universitetsko izdatelstvo, s. 25 – 37, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online).
7. **Чернева, Е. (2023).** Умения за формиране на видоци и родови понятия в предучилищна възраст. В: *Годишник на Пловдивския университет*, Педагогически факултет, том II, Пловдивско университетско издателство, с. 28 – 40, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487. (Cherneva, E. (2023). Umenia za formirane na vidovi i rodovi ponyatia v preduchilishtna vazrast. V: Godishnik na Plovdivskia universitet, Pedagogicheski fakultet, tom II, Plovdivsko universitetsko izdatelstvo, s. 28 – 40, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online).
  8. **Angelova, N. (2024).** Technological process for production of educational illustrations for children. *AIP Conference Proceedings, 11th International Scientific Conference “Techsys 2022” – Engineering, Technologies and Systems*, Volume 2980, Issue 1, AIP Publishing, pp. 070009-1–070009-6, e-ISSN: 978-0-7354-4814-8, <https://doi.org/10.1063/5.0185532>
  9. **Bialystok, E. (2001).** Acquisition of linguistic knowledge: The role of metalinguistic awareness. In M. Tomasello & E. Bates (Eds.), *Language development: The sociocultural context*, Cambridge, MA: Blackwell, pp. 115 – 136.
  10. **Bruner, J. (1986).** *Actual minds, possible worlds*. Cambridge,, Metalinguistic Awareness, Harvard University Press.
  11. **Halliday, M. A. K. (1978).** *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
  12. **Karmiloff, K., Karmiloff-Smith A. (2001).** Pathways to language: from fetus to adolescent. Cambridge, Metalinguistic Awareness, Harvard University Press.
  13. **Karmiloff-Smith, A., & Karmiloff, K. (2001).** The development of language skills. In A. Karmiloff-Smith & K. Karmiloff (Eds.), *Language and cognitive development: The relationship between language and thought*, London: Routledge, pp. 131 – 154.
  14. **Krashen, S. (2007).** *Principles and practice in second language acquisition*. Oxford University Press.